

DİL VE KİMLİK: BİREYSEL VE TOPLUMSAL YÖNLERİ

LANGUAGE AND IDENTITY: INDIVIDUAL AND SOCIAL ASPECTS

Dr. Öğr. Üyesi Meltem SARGIN

Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Dilbilimi Bölümü,
meltem.sargin@deu.edu.tr

İzmir / Türkiye

ORCID: 0000-0003-1298-4142

ÖZET

Bireylerin ve toplumların sahip oldukları nitelik ve özelliklerin tümünü ifade eden kimlik kavramı çok yönlü bir olgu olup farklı yönlerden incelenmeye uygun görünmektedir. Toplum dilbilimsel açıdan bakıldığında dil, bireylerin ve toplumların sözü edilen özellikleri arasında yer almakta, kimliklerin inşa edilmesinde, sürdürülmesinde ya da değiştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Dil aracılığıyla bireyler ve toplumlar kendilerini farklı yönlerden ifade etme, başka kişi ya da toplumsal gruplarla ilişki kurarak kimliklerini onlara dayatma ya da onların kimlik özelliklerini benimseme gibi etkinler içerisinde yer almaktadırlar. Bu özelliğiyle, dil ve kimlik arasındaki ilişki durağan değil, dinamik ve çok yönlü bir nitelik taşımaktadır. Bu makalede, bu çok yönlü ilişkinin cinsiyet, inanç, milliyet, göç ve sosyal medya gibi başlıca önem arz ettiği düşünülen yönleri bireysel ve toplumsal açılardan ele alınmaktadır. Dil ve kimlik arasındaki ilişkinin anlaşılmasının, yalnızca bireysel ve toplumsal düzeyde kimlik dinamiklerinin kavranmasını sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda kültürel çeşitliliği destekleyen daha kapsayıcı politikalar ve uygulamalar geliştirmek açısından da önem taşıdığı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: kimlik, dil, toplumsal cinsiyet, göç

ABSTRACT

The concept of identity, which refers to all the qualities and characteristics of individuals and societies, is a multifaceted phenomenon and is suitable to be analyzed from different aspects. From a sociolinguistic perspective, language is one of the characteristics of individuals and societies and plays an important role in constructing, maintaining or changing identities. Through language, individuals and societies take part in activities such as expressing themselves in different ways, establishing relations with other individuals or social groups and imposing their identities on them or adopting their identity characteristics. With this feature, the relationship between language and identity is not static but dynamic and multifaceted. In this article, aspects of this multifaceted relationship that are considered to be of major importance such as gender, faith, nationality, migration and social media are discussed from individual and social perspectives.

Understanding the relationship between language and identity is important not only for apprehending identity dynamics at the individual and societal level, but also for developing more inclusive policies and practices that support cultural diversity.

Keywords: identity, language, gender, immigration

1. GİRİŞ

Dil, işlevi basitçe ileti alışverişini sağlama olarak tanımlanabilecek bir olgu olmanın ötesinde özellikler taşımaktadır. Pek çok yönü bulunmakta ve toplumsal yaşam içerisinde farklı roller oynamaktadır. Bunlardan biri de bireyin ya da toplumun kimlik inşasındaki rolüdür. Kimlik, bir kişinin veya topluluğun kim ya da ne olduğunu gösteren nitelik ve özelliklerin tümü olarak tanımlanabilir. Jenkins (2008, s. 12), kimliğin hem bireysel hem de kolektif bir toplumsal yapı olduğunu ve etkileşim ve iletişim yoluyla şekillendiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, kimliğin göstergesi olan özelliklerinden biri de dildir. İletişimin birincil aracı olan dil, kimliğin şekillenmesinde ve ifade edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Joseph (2004, s. 15), dilin bireylerin ve toplulukların kültürel ve sosyal kimliklerini yansıttığını ve şekillendirdiğini ifade etmektedir. Bu nedenle, dil ve kimlik birbirine derinlemesine bağlı kavramlar olarak görülmektedir. Görüldüğü gibi, kimliğin hem bireysel hem de toplumsal bir yönü bulunmaktadır. Kimliğin inşası bir süreci kapsamakta, bu süreçte birey kimliğini, toplumsal koşullandırmaların etkisi altında oluşturmaktadır. Kimliğin inşası sürecinde kişinin dil kullanımını da toplumsal normlar ve kişinin içinde bulunduğu gruba olan aidiyeti belirlemektedir. Elbette kimliğin oluşmasında “aile, toplum, psikoloji, tarih gibi dil dışı etkenler” de rol oynamaktadır (Pugh, 2009), ancak bu etkenler bu çalışmanın kapsamı dışında kalmakta kimlik, yalnızca dil ile ilişkisi açısından ele alınmaktadır.

Dil ve kimlik ilişkisi pek çok araştırmacı açısından farklı yönleriyle ele alınmış akademik bir konudur. Bu çalışmada, her ne kadar birbirinden tam olarak ve kesin sınırlarla ayrılamazsa da, dil ve kimliğin bireysel ve toplumsal yönlerine değinilmektedir. Bireysel olarak bakıldığında dilin kimlik oluşturma sürecindeki rolünün özellikle cinsiyet ve maneviyat açısından belirginlik gösterdiği söylenebilir. Toplumsal açıdan bakıldığında ise dilin etnik ve ulusal kimlik oluşturmadaki rolünün yanı sıra göç ve sosyal medyadaki kullanım bağlamında etkili olduğu görülmektedir. Söz konusu bu hususlar, dil ve kimlik ilişkisinin ele alındığı bu çalışmada alt başlıklar altında sunulmaktadır.

2. DİL VE CİNSİYET

Kimliğin önemli bir parçasını bireylerin cinsiyetleri oluşturmaktadır. Cinsiyet, denildiğinde biyolojik bir özelliğin yanı sıra bireylerin kendilerini ifade etmedeki tercihleri ve toplumun bireylerden beklediği, hatta onlara dayattığı, cinsiyete ilişkin davranışlar anlaşılmaktadır. Dil, genellikle toplumsal cinsiyet normlarını ve beklentilerini yansıtmaktadır. Örneğin, birçok dilin dilbilgisi yapıları aracılığıyla toplumsal cinsiyeti doğrudan kodladığı görülmektedir. İspanyolca, Fransızca ve Almanca gibi dillerde adlar, adılar ve sıfatlar cinsiyet özelliği taşımaktadır ve bu durum ikili toplumsal cinsiyet (kadın-erkek) anlayışını güçlendirir niteliktedir (Eckert & McConnell-Ginet, 2013, s. 34). Türkçe gibi dilbilgisel açıdan toplumsal cinsiyet içermeyen dillerde bile, bazı sözcükler ile toplumsal cinsiyetli bir dil kullanımının izleri görülebilmektedir. Örnek olarak hayvanların dişi ve erkekleri için kullanılan *tavuk-horoz*, *koyun-koç*, *inek-öküz* (boğa) gibi adlar verilebilir. Ayrıca, *müdür-müdire*, *host-hostes* gibi ödünçleme sözcüklerin kullanımı da söz konusudur.

Dilin cinsiyetle ilişkisi bağlamında ele alınan önemli konulardan biri cinsiyet eşitsizliğidir. Robin Lakoff'un çıkır açan çalışması *Language and Woman's Place* (1975), dilin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini nasıl yansıttığını ve pekiştirdiğini vurgulayan ilk çalışmalardan biri olarak kabul edilmektedir. Lakoff, bu çalışmasında kadınların toplumsal olarak, toplumdaki ikincil statülerini yansıtan bir dil kullanımı benimsemeye yönlendirildiğini savunmuştur.

Örneğin, kadınların daha sık belirsizlik belirten ifadeler ("bir tür," "gibi"), onay soruları ("değil mi?") ve nazik biçimler kullandığı, bu nedenle konuşmalarının daha az iddialı görünebileceği belirtilmektedir (Lakoff, 1975, s. 53). Bu dilsel kalıplar doğuştan gelen özellikler olmayıp toplumsal beklentilerle şekillenen öğrenilmiş davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu konuda yapılan araştırmalarda, erkekler ve kadınlar arasındaki iletişim tarzlarındaki farklılıklar da incelenmiştir. Deborah Tannen'in toplumsal cinsiyet ve söylem üzerine yaptığı çalışmalar, erkekler ve kadınların genellikle farklı konuşma amaçlarına sahip olduğunu öne sürmektedir. Erkeklerin dili genellikle üstünlük kurmak ve somut sonuçlar elde etmek için kullandıkları, kadınların ise dili ilişkiler ve bağ kurmak için kullanma eğiliminde olduğu ifade edilmektedir. Örneğin, karma toplumsal cinsiyetli konuşmalarda erkekler daha sık söz kesme veya karşılıklı konuşmayı yönetme eğilimindeyken, kadınlar konuşmacıyı teşvik etmek için destekleyici stratejiler (örneğin, "hı hı," "anlıyorum" gibi ifadeler) kullanmaktadırlar (Tannen, 1990, s. 24). Ancak, bu kalıplar evrensel özellik taşımayıp kültürler ve bağlamlar arasında önemli ölçüde değişiklik gösterebilmektedir. Ayrıca, bu tür genellemeler eleştirel bir şekilde incelenmediği takdirde, toplumsal cinsiyet klişelerini pekiştirme riski taşımaktadır. Cameron (2007), toplumsal cinsiyete dayalı iletişimdeki farklılıkların genellikle abartıldığını ve iletişim tarzlarını şekillendirenin toplumsal cinsiyet özelliklerinden ziyade güç dinamikleri olduğunu savunarak bu özcü bakış açısını eleştirmektedir (Cameron, 2007, s. 89).

Dil, toplumsal cinsiyet normlarını pekiştirebilse de, aynı zamanda bu normlara karşı çıkma potansiyeline de sahiptir. Feminist hareket, uzun süredir daha kapsayıcı bir dil kullanımını savunmaktadır. *Kadın tuvaleti* yerine *bayan tuvaleti* denmesi örneğindeki gibi kadının cinsel kimliğinden çekinceyle söz edilmesi durumu eleştirilere neden olmaktadır. Bu tür dilsel kullanımlara yönelik farkındalık ve değişikliklerin toplumsal cinsiyet kimliklerini tanıma ve saygı gösterme yönünde daha geniş bir toplumsal değişimi sağlayabileceği düşünülmektedir.

Judith Butler'ın Edimlilik Kuramı (Performativity Theory), dilin bir direniş alanı olabileceği görüşünü vurgulama açısından önem taşımaktadır. Butler'a göre toplumsal cinsiyet, sabit bir kimlik değil, dil kullanımı da dahil olmak üzere, tekrarlanan davranışlar aracılığıyla gerçekleştirilen bir edimdir (Butler, 1990, s. 25). Buna göre, bireylerin geleneksel dil kullanımını değiştirerek ikili toplumsal cinsiyet anlayışını yıkabileceği ve alternatif kimlikler için alan yaratabileceği öngörülmektedir.

Dil ve toplumsal cinsiyetin, ırk, sınıf ve cinsellik gibi diğer toplumsal kategorilerle nasıl kesiştiğini de dikkate almak önem taşımaktadır. Örneğin, Afro Amerikan Halk İngilizcesi (African American Vernacular English / AAVE), ana akım toplumda damgalanmıştır ve AAVE konuşan kadınlar, hem ırksal hem de toplumsal cinsiyetle ilgili klişelerle başa çıkmada büyük zorluklarla karşılaşabilmektedirler (Smitherman, 2000, s. 112). Benzer şekilde, Kuir Dilbilim (Queer Linguistics), LGBTQ+ bireylerin kimliklerini inşa etmek ve ifade etmek için dili nasıl kullandığını, genellikle heteronormatif (heteroseksüelliği toplumsal ve doğal norm olarak kabul eden) varsayımlara karşı çıkan yollarla incelemektedir (Bucholtz & Hall, 2004, s. 382).

Kısacası, dil ve toplumsal cinsiyet çalışmaları, dilsel uygulamalar ile toplumsal yapılar arasındaki karmaşık etkileşimi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Dil, toplumsal cinsiyet anlayışımızı hem yansıtan hem de şekillendiren bir araçtır ve toplumsal normları hem pekiştiren hem de onlara meydan okuyan bir araç olarak işlev görmektedir. Dilin farklı bağlamlarda nasıl işlediğini inceleyerek, toplumsal cinsiyetin günlük yaşamda nasıl inşa edildiğini daha derinlemesine anlamak mümkün olabilmektedir.

3. DİL VE İNANÇ

Bireylerin kimliklerinin önemli bir parçasını da inançları oluşturmaktadır. İnanç her ne kadar bireysel bir konu gibi görünse de inanç birliği taşıyan bireylerin oluşturdukları ideolojik topluluklar olan dinler kuşkusuz toplumsal özelliğe sahiptir.

İnsanların büyük çoğunluğu mensup olduğu dini seçmemekte, onun içine doğmaktadır. Dinler, toplumları bir arada tutan önemli manevi değerler olarak kabul edilmektedir.

Bu noktada dil, dinî inançların ifade edilmesi, aktarılması ve şekillendirilmesi için birincil bir araç olarak hizmet etmektedir. Kutsal metinlerden sözlü geleneklere kadar dil, dinî ideolojilerin gelişiminde ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Zira, dinî inançlar genellikle dil aracılığıyla kodlanmakta ve aktarılmaktadır. İncil, Kur'an ve Veda gibi kutsal metinler, manevi bir öneme sahip belirli dillerde yazılmıştır. Örneğin, Kur'an geleneksel olarak Arapça okunmakta, çünkü bu dilin ilahi olduğu ve tam anlamıyla çevrilemez olduğu kabul edilmektedir (Esack, 2005, s. 47). Benzer şekilde, Sanskritçe, Hinduizm'de tanrıların dili olarak saygı görmek ve fonetik hassasiyetinin manevi bir güce sahip olduğuna inanılmaktadır (Flood, 1996, s. 56).

Sözlü gelenekler de dinî inançların aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Yerli dinlerde, sözlü hikaye anlatımı, manevi bilginin korunması ve aktarılmasının birincil yolunu oluşturmaktadır. Örneğin, Nijerya'daki en büyük etnik topluluk olan Yoruba kabilesinin dini, kozmolojisini ve etik öğretilerini iletme konusunda sözlü ilahiler ve atasözlerine dayanmaktadır. Bu sözlü dil biçimlerinin yalnızca iletişimsel olmadığına, aynı zamanda kutsal anlamlarla yüklü olup ilahi varlığı çağırıldığına inanılmaktadır (Peel, 2000, s. 89).

Dil, dinî inançları yalnızca yansıtmakla kalmamakta, aynı zamanda onları şekillendirmektedir. Sapir-Whorf hipotezi, bir dilin yapısının, konuşucularının dünyayı algılama ve kavramsallaştırma biçimini etkilediğini öne sürmektedir (Whorf, 1956, s. 213). Dinî bağlamda, ilahi olanı tanımlamak için kullanılan dil, inananların inançlarını anlama biçimini şekillendirmektedir. Örneğin, Hristiyanlıkta Tanrı için eril *O* (He) adının kullanılması gibi cinsiyetçi bir dilin kullanımı, inananların ilahî otoriteyi ve toplumsal cinsiyet rollerini kavrayışları üzerinde etkili olabilmektedir (Johnson, 1992, s. 34).

Ayrıca, dinî dilde genellikle karmaşık manevi fikirleri iletme için metaforlar ve semboller kullanılmaktadır. Lakoff ve Johnson (1980), metaforların yalnızca dilsel araçlar olmadığını, aynı zamanda insan düşüncesinin temel bir parçası olduğunu savunmaktadırlar. Dinde, *Tanrı ışıktır* veya *aydınlanma yolu* gibi metaforlar, inananların ilahî ile ilişkilerini anlama biçimlerini şekillendirmektedir (Lakoff & Johnson, 1980, s. 56). Bu metaforların bir kısmı evrensel; ancak büyük ölçüde kültürel ve dilsel bağlamlarla şekillenmekte ve dil, kültür ve din arasındaki etkileşimi oluşturmaktadır.

Dinî kurumlar, otoriteyi kurmak ve sürdürmek amacıyla da dili sıklıkla kullanmaktadırlar. Örneğin, Katolik Kilisesi'nde Latince'nin kullanımı (ölü bir dil olmasına karşın), tarihsel olarak dinî otoriteyi merkezileştirmeye ve kutsallık ile ilişkide ayrıcalıklı olma hissi yaratma amacına hizmet etmektedir (Hastings, 1997, s. 112). Benzer şekilde, İslamî dinî törenlerde klasik Arapça'nın kullanımı, Kur'an'ın ve onu yorumlayan İslam alimlerinin otoritesini güçlendirmektedir (Esack, 2005, s. 49). Dinî dilin demokratikleşmesinin geleneksel otoriteye meydan okuyabildiği de görülmektedir. Protestan Reformu sırasında İncil'in yerel dillere çevrilmesi, sıradan insanların kutsal metinlerle doğrudan etkileşim kurmasına olanak tanımış ve din adamlarının bu metinleri kendilerine özgü yorumlama otoritesini zayıflatmıştır (McGrath, 2007, s. 78). Bu değişim, dinî dildeki değişimlerin daha geniş sosyal ve teolojik dönüşümlere nasıl yol açabileceğini göstermektedir.

Görüldüğü gibi, dil ve din arasındaki ilişki karmaşık ve çok yönlüdür. Dil, dinî inançların ifade edilmesi ve aktarılması için bir araç olarak hizmet etmekte ve bu inançların nasıl anlaşıldığını şekillendirmektedir. Bu özelliğiyle bireylerin ve toplumların manevî olarak kendilerini konumlandıkları yeri ve değerlerinin ifade edilmesini sağlamakta ve bu mevcut düzenin devamlılığında rol oynamaktadır.

4. DİL VE ULUSAL KİMLİK

Dil, ulusal kimliğin temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Anderson, ulusları, genellikle ortak bir dil aracılığıyla birleşen ‘hayali topluluklar’ olarak tanımlamaktadır (1983, s. 49). Buradan da anlaşılacağı gibi dil, insan topluluklarını bir arada tutan, onlara ulus kimliği kazandıran en önemli etkenlerden biri olarak görülmektedir. Bu yüzden pek çok ulus bu birleştirici değeri kaybetmemek için çaba sarfetmektedir. Özellikle globalleşmenin de etkisiyle bütün dünyada pek çok alanda İngilizce’nin baskın bir dil haline gelmesi ulusal dillerin çoğu ülkede tehlikeye girmesine neden olmuştur. Bazı uluslar, örneğin Fransızlar, bu tehlike karşısında dillerini korumak için bir takım kanunlar çıkarmışlar, turislerle bile Fransızca’nın dışındaki dillerde konuşmama konusunda kararlılık göstermişlerdir. İngilizcenin dünya çapında bu kadar yaygın bir dil olmasının altında yatan sebep İngiliz kültürü değil, Amerikan emperyalizminin etkisi, yani güçtür. Amerika Birleşik Devletleri’nin bilim, teknoloji ve ticaret alanındaki gücü elinde tutması, bu alanlardaki dilsel iletişimin de İngilizce ile yürütülmesine yol açmıştır. Kısacası, güç kimdeyse onun dili konuşulmaktadır. Bu yüzden dünyanın bir çok ülkesinde insanlar bilimsel, akademik ve ticari nedenlerle İngilizce öğrenmek zorunda kalmışlardır. Bu durumdan yararlanan İngiltere dünyanın pek çok yerinde dil okulları açmış ve çok sayıda kitap ve materyal üreterek İngilizcenin daha da yayılmasına katkıda bulunmuştur. Dil eğitimi, bir çeşit kültür emperyalizmini de beraberinde getirmektedir; çünkü bir dil öğrenilirken o dile ait kültüre de maruz kalınmaktadır. Günümüzde internet teknolojisine koşut olarak gelişen sosyal medyanın da etkisiyle İngilizce dünya çapında ortak bir dil olma yolunda ilerlemektedir.

Pek çok ulus gibi Türk ulusu da dile, kültürel değerleri arasında büyük önem vermiştir. Dil ve kimlik konusunda yapılan akademik çalışmaların da yoğunlukla dilin tarih ve kültür gibi diğer ulusal değerlerle ilişkilendirdiği konulara odaklandığı görülmektedir. Kasap, dil, kimlik ve kültür arasında bir ilişki sarmalı olduğunu ve bu kavramların bir birinden ayrılamayacağını, tek başlarına değerlendirilemeyeceğini ifade etmektedir (2020, s. 100). Akın (2022, s. 181) da kimlik kavramını, bireyi tanımlayan “bireysel kimlik” ve ulusu tanımlayan “toplumsal kimlik” olarak ele almakta ve dilin, uluslaştırma sürecinin en önemli aracı olduğunu ifade etmektedir. Kapağan da benzer şekilde kültür, tarih ve kimliği insan ve toplumun deneyimlerinin birikimini özetleyen üç temel kavram olarak nitelendirmekte ve bu kavramların zamanlar ve mekanlar boyunca taşınması ve korunmasını sağlayan en önemli aracın ise dil olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, doğru dil politikaları ile bilinçlendirilmiş toplumların dillerini, dolayısıyla uluslarını koruyabileceklerini ifade etmektedir (2021, s. 57).

Toplumların ulus haline gelmesi ya da var olan ulusal kimliğini koruması konusunda izlenen dil politikalarından biri de dil planlamasıdır. Dil planlaması, dil kullanımını ve gelişimini etkilemek için yapılan bilinçli çabaları içermektedir. Kaplan ve Baldauf, dil planlamasının genellikle siyasi, toplumsal ve ekonomik hedefler tarafından yönlendirildiğini ve kimlik ve güç gibi daha geniş meseleleri yansıttığını savunmaktadırlar (1997, s. 23).

Dil planlaması amacına göre, özleştirme (dili yabancı unsurlardan arındırma), ölçünleştirme/standartlaştırma (dilini belli bir ağız ya da lehçesinin ölçünlü dil olarak kabul edilmesi; örneğin, İstanbul Türkçesi, BBC İngilizcesi gibi); ölçünlü dili resmi dil yaparak kullanımını yaygınlaştırma; dilin alfabesi, yazımı, söz varlığı, dilbilgisi kurallarını değiştirme gibi farklı süreçleri kapsayabilmektedir. Dil planlamasının amacı genellikle bir dili ya da dil değişkesini diğerlerine üstün kılarak kimlik oluşturma sürecine müdahalede bulunmaktır. Baskın diller, genellikle azınlık dillerini ötekileştirip önemlerini azaltarak dil kullanıcılarının kimliklerini etkilemektedir.

Kurtuluş Savaşından sonra başlatılan modernleşme sürecinde Türk toplumunda da bir dil planlaması örneği gerçekleştirilmiştir. “Türk Dil Devrimi” olarak da adlandırılan bu süreç, başka toplumlarda, örneğin Amerika Birleşik Devletlerinde gerçekleştirilen dil planlaması örneklerinde olduğu gibi azınlıklara baskı uygulayarak onları asimile etme amacını taşımamaktadır.

Dilde sadeleşmeyi, Türk diline daha uygun bir alfabe sayesinde okur-yazar oranını arttırmayı ve diğer toplumlarla çağdaş uygarlık düzeyinin gerektirdiği iletişim olanaklarının sağlanmasını amaçlayan bu planlama azınlıklara kendi dillerinde eğitim görme serbestliğini sağlamıştır. Asıl amacının ise toplumsal “bütünleşme”yi sağlamak olduğu anlaşılmaktadır (Çiçekler, Can & Yılmaz, 2018, s. 341).

Kısacası, dil, toplumsal bir kimlik biçimi olan ulusal kimliğin inşasının ve sürdürülmesinin önemli bir aracını oluşturmaktadır. Dile yapılan bilinçli müdahaleler aracılığıyla ulusal kimlik süreçlerinin manipüle edilmesinin mümkün olduğu görülmektedir.

5. DİL VE GÖÇ

Dil ve kimlik arasındaki ilişkiyi etkileyen unsurlardan biri de göçtür. Bireyler ya da toplumlar savaş, doğal afetler, iklimsel ya da ekonomik nedenlerle yer değiştirmek, başka ülkelere yerleşmek durumunda kalabilirler. “Göç” diye adlandırılan bu yer değiştirmeler geçici olabildiği gibi uzun süreli ya da sürekli olabilmektedirler. Bu gibi durumlarda göçmenlerin yeni toplumun kimliğine uyum sağlaması, buna bağlı olarak da dilini en azından belli bir düzeyde öğrenmesi gerekmektedir. Bu da önceki kimliğini kısmen ya da tamamen kaybetmesi ile sonuçlanabilmektedir.

Bireylerin kültürel miraslarını ifade ettikleri, kendilik algılarını oluşturdıkları ve yeni çevrelerde ilişkiler kurdukları bir araç olan dil, göçmenlerin kimliğini şekillendirmede ve ev sahibi toplumlara entegrasyonlarında hayati bir rol oynamaktadır. Hem ev sahibi kültüre uyum sağlama hem de özgün kimliğini koruma sürecini içeren entegrasyon, dil edinimi ve kullanımıyla yakından ilişkilidir. Göçmenler için, ana dillerini korumak genellikle memleketlerine ve kültürel köklerine bir bağın simgesi olarak görülmektedir. Fishman’a (1999) göre, dil “etnik kimliğin en belirgin sembolüdür” (s. 153). Ana dillerini koruyan göçmenler, kültürel geleneklerini daha iyi muhafaza edebilmekte ve bunları gelecek nesillere aktararak miraslarına dair bir süreklilik ve gurur duygusu geliştirebilmektedirler. Ancak, dil ve kimlik arasındaki ilişki durağan değildir. Göçmenler, ev sahibi toplumun dil normlarına uyum sağladıkça dilsel kimliklerinde bir değişim yaşayabilmektedirler. Bu değişim, bireylerin sosyal, ekonomik ve eğitim sistemlerinde var olup ilerleyebilmeleri için ev sahibi ülkenin dilini benimsemeleri anlamına gelen “dilsel kültür yenilenmesi” (linguistic acculturation) diye adlandırılan bir olguya yol açabilmektedir (Schwartz, Unger, Zamboanga & Szapocznik, 2010, s. 239). Bu süreç entegrasyonu kolaylaştırırsa da, asimile olma isteği ile özgün kimliği koruma ihtiyacı arasında gerilimler yaratabilmektedir.

İki dillilik, dilsel asimilasyon ile kültürel koruma arasındaki gerilime potansiyel bir çözüm sunmaktadır. Göçmenler, ana dillerini koruyarak ev sahibi ülkenin dilini öğrenmek suretiyle her iki kültürel dünyada da hareket edebilmekte ve kimliklerinden ödün vermeden uyum sağlayabilmektedirler. Araştırmalar, iki dilliliğin problem çözme becerilerinin gelişimi, daha büyük kültürel farkındalık ve artan istihdam edilebilirlik gibi birçok bilişsel, toplumsal ve ekonomik fayda ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Bialystok, 2009, s. 6). Ayrıca, iki dillilik, göçmen ve ev sahibi topluluklar arasında bir köprü görevi görebilmekte ve karşılıklı anlayış ve saygıyı teşvik edebilmektedir. İki ve çok dilli eğitimi teşvik eden programlar, dilsel çeşitliliğin dışlanmak yerine kucaklandığı kapsayıcı toplumlar yaratmaya yardımcı olabilmektedir (García, 2009, s. 112).

Ev sahibi ülkenin diline hakimiyet, başarılı entegrasyonun anahtar faktörlerinden biri olarak kabul edildiği için dil becerileri, göçmenlerin eğitim, istihdam ve sağlık hizmetlerine erişimini sağladığı gibi, sosyal ve siyasî hayata katılımlarını da mümkün kılmaktadır. Esser’e (2006) göre, “dil edinimi, göçmenlerin yapısal entegrasyonu için en önemli faktördür” (s. 45). Yeterli dil becerilerine sahip olmayan göçmenler, toplumsal ve ekonomik dışlanma ile karşı karşıya kalabilmekte ve bu durum, topluma tam anlamıyla entegre olma yeteneklerini engelleyebilmektedir. Ayrıca, dil yeterliliği, sosyal ağlar kurmak ve aidiyet duygusunu geliştirmek için de büyük öneme sahiptir. Ev sahibi ülkenin diline hakim olan göçmenler, yerli halkla daha kolay ilişkiler kurabilmekte ve bu da kültürel ayrılıkları azaltarak önyargıları ortadan kaldırabilmektedir (Berry, 1997, s. 15).

Bu tür sosyal bağlantılar, göçmenlerin değerli ve kabul edilmiş hissettikleri kapsayıcı topluluklar yaratmak için gerekli görülmektedir.

Bu kadar önemli olmasına karşın, dil edinimi göçmenler için genellikle zorluklarla doludur. Yaş, eğitim geçmişi ve dil öğrenme kaynaklarına erişim gibi faktörler, bir bireyin yeni bir dil öğrenme yeteneğini önemli ölçüde etkilemektedir. Örneğin, yaşlı göçmenler bilişsel gerileme nedeniyle dil ediniminde zorlanabilmekte, sınırlı örgün eğitime sahip olanlar da ikinci bir dil öğrenmek için gerekli temel beceriler açısından eksiklik gösterebilmektedirler (Chiswick & Miller, 2001, s. 75).

Özetlemek gerekirse, dil, göçmenlerin kimliğini ve entegrasyonunu şekillendiren güçlü bir etkidir. Ev sahibi ülkenin diline hakimiyet, sosyal ve ekonomik katılım için gerekli olsa da, ana dilin korunması, kültürel kimliğin sürdürülmesi açısından eşit derecede önem taşımaktadır. Dil öğrenimini ve iki dilliliği destekleyen politikalar ve programlar, göçmenlerin entegrasyonun zorluklarını aşmalarına yardımcı olabilmekte ve çeşitliliğin değer gördüğü kapsayıcı toplumlar oluşturabilmektedir. Küreselleşmenin sınır ötesi insan hareketliliğini artırmaya devam ettiği bir dünyada, dil, kimlik ve entegrasyon arasındaki etkileşimi anlamak, araştırma ve politika geliştirme açısından önemli bir alan olmaya devam edecek gibi görünmektedir.

6. DİL VE SOSYAL MEDYA

Sosyal medyanın yükselişi, bireylerin kendilerini ifade etme, başkalarıyla etkileşim kurma ve kimliklerini inşa etme biçimlerinde dönüşümlere neden olmuştur. Dil, bu süreçte de merkezi bir rol oynamaktadır. Twitter, Instagram, Facebook ve TikTok gibi sosyal medya platformları, kullanıcıların dilsel tercihleri aracılığıyla kimliklerini inşa ettikleri ve sergiledikleri alanlar sunmakta; bu durum, çevrimdışı etkileşimlerden sıklıkla farklılık göstermektedir.

Sosyal medyada kullanıcılar, belirli kişilikler yansıtmak, belirli topluluklara uyum sağlamak veya kendilerini başkalarından ayırmak için dilsel tarzlarını aktif olarak şekillendirmektedirler. Androutsopoulos'a (2015) göre, sosyal medya platformları, kullanıcıların kimliklerini oluşturmak için dil üzerinde deneyler yaptığı "kimlik laboratuvarları" olarak hizmet etmektedirler (s. 82). Örneğin, argo, emojiler, etiketler (#) ve kod değiştirme kullanımı, kullanıcıların kültürel aidiyetlerini, sosyal statülerini veya kişisel ilgi alanlarını ifade etmelerine olanak tanımaktadır. Dilin edimsel doğası, sosyal medyada, özellikle "kendini markalaştırma" (self-branding) olgusunda belirginlik göstermektedir. Sosyal medya kullanıcıları, özellikle *influencer*'lar, tanınabilir bir çevrimiçi kişilik oluşturmak için tutarlı bir dilsel tarz benimsemektedirler. Bu süreç, belirli bir kitleye hitap etmek için stratejik dil kullanımını ve gönderilerin dikkatlice düzenlenmesini içermektedir (Page, 2012, s. 182). Bu anlamda dil, dijital çağda kendini pazarlama ve kimlik yönetimi için bir araç haline gelmiştir.

Sosyal medya platformları, kullanıcıların sık sık kod değiştirme—bir konuşma veya gönderi içinde iki veya daha fazla dil arasında geçiş yapma—uyguladığı doğası gereği çok dilli alanlardır. Sosyal medyada kod değiştirme, yalnızca dilsel çeşitliliğin bir yansıması değil, aynı zamanda kimlik ifadesinin bir aracı durumundadır. Lee'ye göre, "kod değiştirme, kullanıcıların birden fazla kültürel kimlikte gezinmelerine ve farklı dil topluluklarına üyeliklerini ifade etmelerine olanak tanımaktadır" (2017, s. 45). Örneğin, iki dilli kullanıcılar, farklı kitlelere hitap etmek, belirli noktaları vurgulamak veya kültürel nüansları aktarmak için diller arasında geçiş yapabilmektedir. Bu uygulama, özellikle diasporik (başka bir topluluktan kopup göç etmiş) topluluklar arasında yaygındır; bu topluluklar, sosyal medyayı hem miraslarıyla bağlantılarını sürdürmek hem de ev sahibi ülkelerinin baskın diliyle etkileşim kurmak için kullanmaktadır (Androutsopoulos, 2015, s. 85). Bu bağlamda kod değiştirme, melez kimlikler inşa etmek ve ulusötesi ağlarda aidiyet duygusunu güçlendirmek için güçlü bir araç oluşturmaktadır.

Sosyal medya, kullanıcıların dili dijital platformların kısıtlamalarına ve olanaklarına uyarlamasıyla yeni dilsel yaratıcılık biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kısaltmalar, akronimler ve emojiler, kullanıcıların çevrimiçi alanlarda etkili bir şekilde iletişim kurmak için dili nasıl değiştirdiğine ilişkin örnek oluşturmaktadır. Bu yenilikler, yalnızca dilin dinamik doğasını yansıtmakla kalmamakta, aynı zamanda kimlik ve grup üyeliğinin göstergeleri olarak da işlev görmektedir. Örneğin, "LOL," "BRB" veya "FOMO" gibi internet argolarının kullanımı, dijital kültüre aşinalığı göstermekte ve kullanıcıları belirli çevrimiçi topluluklarla uyumlu hale getirmektedir. Benzer şekilde, etiketlerin (#) yaratıcı şekilde kullanımı, kullanıcıların trend (moda) olan konuşmalara katılmalarına ve paylaşılan kültürel referanslar aracılığıyla kimliklerini ifade etmelerine olanak tanımaktadır (Zappavigna, 2012, s. 33). Tagg ve Seargeant'a göre, "sosyal medyada dilsel yaratıcılık, kullanıcıların kimlikler inşa etmelerine, ilişkiler kurmalarına ve kültürel söylemlerle etkileşimde bulunmalarına olanak tanıyan bir sosyal eylem biçimidir" (2014, s. 97). Sosyal medya, kimlik ifadesi ve dilsel yenilikler için yeni fırsatlar sunarken, aynı zamanda zorluklar da barındırmaktadır. Çevrimiçi iletişimin kamusal ve kalıcı doğası, kullanıcıların birden fazla kitlenin beklentilerini yönetirken, kimlik çatışmaları yaşamasına da neden olabilmektedir. Ayrıca, sosyal medya platformlarını yöneten algoritmalar, belirli dilsel uygulamalara diğerlerine göre öncelik verme eğilimindedir ve bu durum mevcut eşitsizlikleri pekiştirmektedir (Gillespie, 2018, s. 257). Bu zorluklara rağmen, sosyal medya, dilsel deneyimler ve kimlik oluşturma için güçlü bir alan olmaya devam etmektedir. Sosyal medya platformları, kullanıcılara kendilerini çeşitli ve yaratıcı yollarla ifade etme araçları sağlayarak 21. yüzyılda dil ve kimlik arasındaki ilişkiyi yeniden şekillendirmeyi sürdürmektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, dil ve kimlik arasındaki ilişki, bireylerin ve toplumların kendilerini tanımlama, ifade etme ve başkalarıyla etkileşim kurma biçimlerini şekillendiren dinamik ve çok yönlü bir süreçtir. Bu çalışmada, dilin toplumsal cinsiyet, inanç, milliyet, göç ve sosyal medya gibi farklı bağlamlarda kimlik inşasındaki rolü ele alınmıştır. Dil, yalnızca bireylerin kimliklerini yansıtan bir araç değil, aynı zamanda bu kimlikleri inşa eden, dönüştüren ve yeniden üreten bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Örneğin, toplumsal cinsiyet normlarının dil aracılığıyla nasıl pekiştirildiği veya sorgulandığı, dini inançların nesilden nesile nasıl aktarıldığı, ulusal değerlerin nasıl ve ne şekilde korunduğu, göçmenlerin dil edinimi yoluyla topluma entegrasyon süreçleri ve sosyal medyada dilin kimlik inşasında oynadığı yenilikçi rol, bu ilişkinin çok boyutlu yapısını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, dil ve kimlik arasındaki ilişkinin anlaşılması, yalnızca bireysel ve toplumsal düzeyde kimlik dinamiklerini kavramakla kalmayıp, aynı zamanda kültürel çeşitliliği destekleyen daha kapsayıcı politikalar ve uygulamalar geliştirmek açısından da önem taşımaktadır. Çalışmanın içeriği, dilin kimlik üzerindeki etkisinin statik değil, sürekli bir değişim ve etkileşim süreci olduğunu göstermektedir. Gelecekteki araştırmalar, bu ilişkinin daha az incelenmiş yönlerine, örneğin dijitalleşmenin dil ve kimlik üzerindeki etkilerine veya çok kültürlü toplumlarda dilsel çeşitliliğin kimlik inşasındaki rolüne odaklanabilir. Bu tür çalışmaların, dilin bireyler ve toplumlar üzerindeki dönüştürücü gücünün daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akın, C. (2022). Ulusal kimlik ve dil. M. Güneş & H. Güneş (Ed.), *Kültür ve dil* (ss. 177-190). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Anderson, B. (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso.
- Androutsopoulos, J. (2015). Networked multilingualism: Some language practices on Facebook and their implications. *International Journal of Bilingualism*, 19(2), 185–205. <https://doi.org/10.1177/1367006913489198>

- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5–34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
- Bialystok, E. (2009). Bilingualism: The good, the bad, and the indifferent. *Bilingualism: Language and Cognition*, 12(1), 3–11. <https://doi.org/10.1017/S1366728908003477>
- Bucholtz, M., & Hall, K. (2004). Theorizing identity in language and sexuality research. *Language in Society*, 33(4), 469–515. <https://doi.org/10.1017/S0047404504334020>
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
- Cameron, D. (2007). *The myth of Mars and Venus: Do men and women really speak different languages?*. Oxford University Press.
- Chiswick, B. R., & Miller, P. W. (2001). A model of destination-language acquisition: Application to male immigrants in Canada. *Demography*, 38(3), 391–409. <https://doi.org/10.1353/dem.2001.0025>
- Çiçekler, A. N., Can, T., & Yılmaz, M. Y. (2018). Türk dil devrimi ve Amerikan dil planlaması: Mukayeseli bir inceleme. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 58(2), 323–343. <https://doi.org/10.26650/TUDED485808>
- Eckert, P., & McConnell-Ginet, S. (2013). *Language and gender*. Cambridge University Press.
- Esack, F. (2005). *The Quran: A user's guide*. Oneworld Publications.
- Fishman, J. A. (1999). Language and ethnicity: The view from within. J. A. Fishman (Ed.), *Handbook of language and ethnic identity* (pp. 152–163). Oxford University Press.
- Flood, G. (1996). *An introduction to Hinduism*. Cambridge University Press.
- García, O. (2009). *Bilingual education in the 21st century: A global perspective*. Wiley-Blackwell.
- Gillespie, T. (2018). *Custodians of the internet: Platforms, content moderation, and the hidden decisions that shape social media*. Yale University Press.
- Hastings, A. (1997). *The construction of nationhood: Ethnicity, religion, and nationalism*. Cambridge University Press.
- Jenkins, R. (2008). *Social identity*. Routledge.
- Johnson, E. A. (1992). *She who is: The mystery of God in feminist theological discourse*. Crossroad.
- Joseph, J. E. (2004). *Language and identity: National, ethnic, religious*. Palgrave Macmillan.
- Kapağan, E. (2021). Kültür, tarih ve kimlik açısından dilin önemi. *Karabük Türkoloji Dergisi*, 4(1), 49–58. <https://doi.org/10.107596/katud.31122021.004>
- Kasap, S. (2020). Dil, kimlik ve kültür etkileşimi. M. Gün (Ed.), *Güncel dil ve edebiyat araştırmaları* (ss. 93–107). Akademisyen.
- Lakoff, R. (1975). *Language and woman's place*. Harper & Row.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
- Lee, C. (2017). Multilingual resources and practices in digital communication. S. Thorne & S. May (Eds.), *Language, education and technology* (pp. 35–48). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-02237-6_3
- McGrath, A. E. (2007). *Christianity's dangerous idea: The Protestant revolution—A history from the sixteenth century to the twenty-first*. HarperOne.
- Page, R. (2012). The linguistics of self-branding and micro-celebrity in Twitter: The role of hashtags. *Discourse & Communication*, 6(2), 181–201. <https://doi.org/10.1177/1750481312437441>
- Peel, J. D. Y. (2000). *Religious encounter and the making of the Yoruba*. Indiana University Press.
- Pugh, S. M. (2009). *Language and identity*. L. Muhvic-Dimanovski & L. Socanac (Eds.), *Linguistics* (pp. 224–252). UNESCO. www.eolss.net

Schwartz, S. J., Unger, J. B., Zamboanga, B. L., & Szapocznik, J. (2010). Rethinking the concept of acculturation: Implications for theory and research. *American Psychologist*, 65(4), 237–251. <https://doi.org/10.1037/a0019330>

Smitherman, G. (2000). *Talkin that talk: Language, culture, and education in African America*. Routledge.

Tagg, C., & Seargeant, P. (2014). Audience design and language choice in the construction and maintenance of translocal communities on social network sites. *Writing Systems Research*, 6(1), 95–116. <https://doi.org/10.1080/17586801.2013.855338>

Tannen, D. (1990). *You just don't understand: Women and men in conversation*. William Morrow.

Whorf, B. L. (1956). *Language, thought, and reality: Selected writings of Benjamin Lee Whorf*. MIT Press.

Zappavigna, M. (2012). *Discourse of Twitter and social media: How we use language to create affiliation on the web*. Bloomsbury Academic.